

Žika Gardinovački – Čovek od istine

crtrice iz biografije

JMBG 2508924710072

Rođen 25. avgusta 1924. u Bečkereku od oca Marinka (Nike) Gardinovačkog, ratara (Vel.Bečkerek 1900. – Sremski front 1945.)¹ i majke Darinke rođ. Nepergaća (Srpski Aradac 1904. – Beograd 1962.)². Odrastao na obali Begeja, u Dolji, ul. Kraljevića Marka 25. Progovorio je sa dve godine.

Sestra Stojanka (Petrovgrad 1930. – Zrenjanin 1948.), svršeni maturant srednje tehničke škole, rano je preminula usled komplikacija tuberkuloznog meningitisa; brat Branislav (Petrovgrad 1933.), mašinski inženjer.

Četvrti razred Državne narodne škole završio je u Petrovgradu (Dunavska banovina) školske 1934/35. godine sa svim peticama i tri (3) opravdana izostanka.

„Kad je već bio pošao u školu, jednog zimskog dana sankajući se upao je u Begej, i pošto se bojao da ide kući mokar sušio se na vetru. Te noći ga je otac u ponoć nosio lekaru, na drugi kraj Zrenjanina, jer je dobio krup – po nalazu lekara, a nije smeo da kaže kako se prehladio.

Jednom je idući iz škole na ulici našao perorez i kad ga je pokazao ocu ovaj mu je rekao da ga vrati tamo gde ga je našao jer će onaj koji ga je izgubio sigurno doći da ga tu traži.

Inače je išao sa ocem i majkom na polja u jeku poljskih radova, kao i kad se nosila pšenica na prodaju trgovcima.

Takođe je kao gimnazijalac raznosio mleko u određene kuće svako jutro pre škole. Ovaj posao je prekinut kad je otkrio da u jednoj od kuća gde nosi mleko živi devojčica koja mu se sviđala. Roditelji su imali razumevanja za njegov zahtev da to više ne radi.“³ Uzgred, nikad više nije mogao da podnese ukus mleka – ni kao odrastao čovek.

Na dan 2. jula 1935. polagao je prijemni ispit i 1. IX iste godine se upisao u Državnu realnu gimnaziju u Petrovgradu – školu je završio 1942/43. a viši tečajni ispit (ispit zrelosti) polagao u Bečkereku (srez velikobečkerečki, okrug banatski) od 15. do 26. juna 1943. godine i tako se kvalifikovao „za fakultetske studije na univerzitetima i višim stručnim školama“. U ispitnom odboru sedeli su: dr Aleksa Ivić, predsednik, N.D.Zorić, potpredsednik, prof. Borivoje T. Sotirović, prof. Jan Šedivi, prof. Evgenije Perkov, prof. H. Gorinšek, Bogoljub Radojčić, supl. Ime profesora Gorinšeka, u zvaničnom notarskom prepisu iz septembra 1943. označeno kao „Potpis nečitak, prof.“ našlo se u potvrdi važnosti ovog

---

¹ Rođen od Gardinovački Trive, gradskog redara, i Milice Popov. Stariji brat Dragoljub – Lala i sestra Nevenka - Vida. Kada je stiglo vreme za Sremski front, kasnije zloglasnu završnicu II sv.rata na ovim prostorima, Marinko se javio dobrovoljno na poziv regrutne komisije; kao bivši artiljerijski podnarednik – u rezervi, obučavao je regrute u Topčideru. „Uvežbali su šta su uvežbali kad je stiglo naređenje da se kreće na front. Njemu su rekli da je slobodan, da može da ide – ispunio je svoj zadatak, obučio je mladiće koji su mu na obuku dodeljeni. On to, međutim, nije mogao da prihvati jer su ti mladi ljudi bili tek polupripremljeni za ratovanje, nije bilo vremena za više. Zato je i sam pošao sa njima na front“ - kao vođa odeljenja artiljer.diviz. V NOU divizije. Smrtno je ranjen kod Šarengrada 17. januara 1945. Majka je išla širom prostora Sremskog fronta i tražila njegov grob. Nije ga našla. Nikad se nije saznalo gde je sahranjen. Ime stoji na spomeniku palima na Sremskom frontu.

² Od roditelja Veselina Nepergaće i Katarine Milankov. Poreklom od doseljenika iz Hercegovine koji su u Vojvodinu doneli maslinu – u velikom žrvnju (koji je okretao konj) ceđen je *olaj* – crno, nerafinisano maslinovo ulje. Deda Vesa je radio u zrenjaninskoj pivari i zaprežnim kolima koja su vukli štajerski konji prevezio je burad sa pivom.

³ Po sećanju njegove supruge, Branke Gardinovački.

svedočanstva⁴ Komisije za overu svedočanstava izdatoj 2. H 1945.⁵ Originali su verovatno u nekoj arhivi.

Stupio u SKOJ sa 15 godina, pročitavši prethodno „Kako se kalio čelik“ od Nikolaja Ostrovskog - obavezan uslov (i zabranjena knjiga). Radio u omladinskoj organizaciji - USAOJ, tokom 1942. i 1943. do svršetka gimnazije u rodnom Zrenjaninu, pod rukovodstvom Milenka Bojanića.

Na uverenju izdatom u Petrovgradu 6. VII 1943.⁶ od strane Pretstojništva gradske policije a „na molbu g. Živojin Gardinovački petrovgradskog stanovnika“ stoji da je podnosilac dobrog moralnog i političkog vladanja i da „za vreme njegovog boravka u ovom gradu nije bio kažnjavan“; takođe, da isprava „ne služi kao dokaz o državljanstvu i nadležnosti“, već da „će se upotrebiti za stupanje u samoupravnu službu“. Potpis kapetana drž. straže.⁷

Oktobra i novembra 1943. bio je na prinudnom radu na rečnom ostrvu na Dunavu kod Kovina; od oktobra do hapšenja januara 1944. radio u samom mestu pod rukovodstvom Milin Milana.⁸ Interniran u nemački logor za političke krivce, najpre u Zrenjaninu, gde je proveo nekoliko meseci - do aprila, potom sproveden u Čoku (srez Novi Kneževac) - do „bekstva okupatora iz Čoke 1. oktobra“ i oslobođenja 2. oktobra 1944.⁹

„Kada je Nemačka kapitulirala, Švabe su iz logora pobile a ostala su tri Mađara. Jedan od njih, Joca, govorio je tečno srpski pa je tako i dobio srpski nadimak. On je jednog dana, dakle, ušao na vrata barake i objavio: `Švabe beže!` - predložio je da svi krenu da se razilaze kud koji ali ga je drugi, Mađar takođe, upozorio da to nije bezbedno i podsetio kako su našli mine raspoređene oko baraka i uklonili ih - možda su tako mine razbacane po poljima oko logora.

Rešili su da izađu mirno, u redu, kad se na vratima pojavio Marinko Gardinovački. Došao je da vidi šta je sa njegovim sinom. Dopotovao je sam, vozom. Sin Žika mu je rekao da ne može da se vrati sa njim, mora da ide sa svojim drugovima. On se složio. Kad su stigli na stanicu pronašli su jedan voz sa stočnim vagonima i ukrkali se. U jednom uglu su zatekli Marinka kako sedi u očekivanju da voz krene ka Bečkereku, kući.“¹⁰
Pored ostalog, mučen je strujom.

Po izlasku iz logora, dobio je oružje i „išao sa ostalim drugovima da pretražuje groblja (grobnice) da nađu posakrivane Nemce. Posle su išli u neko selo u Banatu (prema Rumuniji) i od kuće do kuće da traže ljude koji su krili Nemce po kućama. U jednoj kući neki starac - on (Ž.G.) je morao da ga odvede iza kuće sa uperenom puškom i da dobije od njega priznanje, a ako neće da prizna da ga ubije. Starac je uporno govorio da nije krio Nemce, i kad je Ž. uperio pušku u njega i rekao mu, `govori, ubiću te!` - i on mu je poverovao. Vratili su se natrag u kuću i on je rekao da starac govori istinu i da nije krio Nemce. Na tome se završilo. Drugovi su ga podržali pred starešinama prilikom davanja raporta.“¹¹

⁴ SRBIJA, DRŽAVNA REALNA GIMNAZIJA U Bečkereku, Broj 37; Del.br. 1340 od 27. juna 1943 god.

⁵ br.2 H 1945 god.del.br.270 red.br.273.

⁶ Adm. № 7771 1943.

⁷ Zanimljivo je da je porodica prezime Gardinovački dobila prilikom preseljenja iz Gardinovaca u (Gros) Bečkerek u XVIII veku. Dotad je nosila prezime Nikoletić. Nisu, međutim, svi Gardinovački i Nikoletići. Pre toga, u Vojvodinu su se doselili pod Arsenijem Čarnojevićem, 1690, iz okoline Sjenice. Još ranije, živeli su u Hercegovini i nosili prezime Bogojević.

⁸ Na prinudnom radu na Ostrvu je sa njim bio i poznanik Bane J. Bila je tu grupa četnika i nekoliko „ženskih“. Bane je kao u šali pretio da će devojka reći da je Žika skojevac „da ga zaštite od četnika kad vide kako je lep mladić“. Jurili su se oko grupe kroz gužvu. Ne zna se kakav je bio epilog ovog događaja ali, nešto kasnije grupa Milin Milana je provaljena a Žika je, na dojavu, pobeo iz Zrenjanina - uhapšen je u Ruskom Krsturu.

⁹ Jedinice Crvene armije u sadejstvu sa Banatskom operativnom grupom. U oslobođanju Petrovgrada / Zrenjanina (3. oktobar), učestvovali su Ukrajinski odredi Crvene armije.

¹⁰ Zabeležila B.N. po kazivanju Ž. Gardinovačkog leta 2008. godine u Paštriću.

¹¹ Zabeležila B.N. decembra 2008. - povodom teksta o rehabilitaciji Ratka Jovanovića, streljanog na kraju II svetskog rata, `Politika`, 6. XII 2008.

Novembra i decembra 1944 god. - sekretar sreskog narodnooslobodilačkog odbora u Zrenjaninu - „na specijalnoj dužnosti - zadatku pri komandi mesta za Zrenjanin za javnu bezbednost u gradu s pravom kontrolisanja svih vojnih i civilnih lica“ kako stoji u izjavi kapetana Mijatov Boška datoj avgusta 1951. godine.

Pošto je već radio u Omladinskoj organizaciji Zrenjanina, vodio je, u organizaciji Crvenog krsta, decu, ratnu siročad, na oporavak i letovanje u Bugarsku: po odluci Okružnog komiteta KPJ za severni Banat a uz odobrenje Pokrajinskog komiteta za Vojvodinu, marta 1945. je određen za rukovodioca dečjih domova Jugoslovenske dece u Varni odakle se vratio krajem 1945. godine.¹²

Posle oslobođenja upućen u UDB-u, a istupio, kako bi se to današnjim rečnikom kazalo, zbog „prigovora savesti“: tražio je i dobio uput za studije na Tehničkom fakultetu u Beogradu, kao i odobrenje od Partije.

Kao student elektrofakulteta oženio se Branislavom Čupić, studentkinjom arhitekture „sitnoburžoaskog porekla“, mlađom ćerkom Mihaila Čupića, učitelja rodom iz Donjeg Zagarča kod Danilovgrada, internirca Oflaga VIC Osnabrik,¹³ posle rata i upravitelja osnovne škole br.9 u Beogradu,¹⁴ i njegove supruge Joke rođ. Kešeljević, ćerke prote Krsta Kešeljevića sa Grahova. Bilo je to odmah posle povratka radnih brigada sa akcije Šamac-Sarajevo avgusta 1947. gde je ona bila administrativac u Glavnomštabu u Zenici dok je on u Beogradu radio na organizaciji smeštaja brigadira. Oboje su učestvovali i u prvoj radnoj akciji, na izgradnji pruge Brčko-Banovići, na trasi. Za venčanje je morao da traži saglasnost partijske organizacije jer je bio u Komitetu Elektrofakulteta. Kumovi su im bili kolege - i brigadiri, Živojin Krunić i Milan Pantović, studenti tehnike - sva trojica su imala adresu Bul. JNA 75.¹⁵

Njegova sestra Stojanka, učenica srednje tehničke škole u Zrenjaninu, bila je na praksi u Zenici, u Bosni. Živela je, inače, u Zrenjaninu, sa majkom i mlađim bratom, Brankom - skromno. Čim su zemljoradničke zadruge osnovane, majka je zemlju unela u zadrugu `Koča Kolarov` u Zrenjaninu. Žika je u Beogradu imao stipendiju. Kada je od Branke saznao da je majka prodala nešto zemlje što joj je preostalo da bi Stojanki kupila spavaću sobu („za udaju“)¹⁶, on napiše pismo („gradu Beogradu“, kaže još po sećanju njegova supruga) kojim se zahvaljuje na stipendiji i vraća je jer - njegova majka („očigledno“) njega može da izdržava. Stipendija je Žiki kasnije vraćena - preko Komiteta. Posle nekog vremena, oboje su bili stipendisti, sa po 3000.- dinara mesečno. Živeli su u ul. Starine Novaka, kod njenih, u školskom stanu. Brankina starija sestra se već bila udala i otišla u Sloveniju. Stojanka je, međutim, umrla u januaru sledeće, 1948. godine. Kasno jedne večeri, kada joj je pozlilo, došao je lekar i rekao da bi morala da primi penicilin. Penicilina je bilo samo u vojnim ustanovama ali - on je čuo da ga ima i jedan apotekar u Elemiru, selu blizu Zrenjanina. „Žika je odmah krenuo peške i idući pored pruge stigao u Elemir oko jedan ili pola dva posle ponoći; tu se, kao poručen, stvorio neki čovek i uputio ga na apoteku. Apotekar je zaista imao penicilin ali je tražio recept - pošto recepta nije bilo, pitao je hoće li Žika da plati. On je rekao da

¹² U jednoj zvaničnoj potvrdi stoji da je „drug Gardinovački Živojin bio omladinski rukovodilac u Zrenjaninu, a istovremeno i član Reonskog komiteta KPJ od 3.okt. 1944 godine do aprila 1945 godine, kada je po predlogu OK SKOJ-a za Severni Banat poslat u Bugarsku za upravnika dečijih domova. Po povratku iz Bugarske 15. sept. 1945 godine pa do polaska na studije 10. dec. 1945, drug je ponovo radio kao član Gradskog komiteta SKOJ-a i kao član PK KPJ.“ U potpisu, prets. Sreskog komiteta Narodne omladine, Nikola Basarić.

¹³ Zarobljen aprila 1941. - vratio se krajem avgusta 1945. Čitav rat je proveo u Osnabriku.

¹⁴ Oktobra 1945. stupa na učiteljsku dužnost u školi „Starina Novak“, 1946. u Prosvetnom od. IONO za grad Beograd inspektor za analfabetske tečajeve; krajem 1948. u Prosvetnom otketu NO III reona.

¹⁵ Žika Krunić je i kasnije, u vreme IB-a, imao ulogu „svedoka“ - kao nekadašnji partizan bio je u boljoj poziciji i čuo je da ih ima koji Žiku sumnjiče kao ibevca. On se takvim glasovima odmah suprotstavio i tako sprečio dalje loše posledice.

¹⁶ Njih dve su se videle u Zenici gde je Stojanka bila na praksi a Branka u štabu radne akcije.

hoće, uzeo lek i vratio se u Zrenjanin, opet peške. Stigao je oko 4 ujutro i otišao pravo u bolnicu. Tamo je dežurni lekar odmah uzeo da Stojanki da lek (...) Posle su rekli da ima novi lek, streptomycin, tek izmišljen, ali ga ima samo vojska i da ga daje vojnim licima, maltene još uvek na nekom eksperimentalnom nivou. To nisu mogli da nabave."¹⁷

Kao stipendista Vlade FNRJ, planskom raspodelom kadrova raspoređen je u Generalnu direkciju elektroprivrede NRS, sa obavezom da se javi na dužnost „u roku od 8 dana po diplomiranju“ (Reš.Prets.Saveta za energetiku i ekstraktivnu industriju Vlade NRS br.1919 od 11.XII 1950). Diplomirao je 24. IV 1951. na Elektrotehničkom fakultetu Tehničke velike škole u Beogradu, osek električne snage, sa opštom ocenom 7,65 - „i time stekao titulu elektrotehničkog inženjera i sva zakonska prava koja su za ovu titulu vezana.“ Diploma br.1315 izdata u Beogradu 25. maja 1951. nosi tri potpisa: rektora TVŠ, Dr. P. Kašanina, dekana ETF, inž. Ranojevića, i - samog „sopstvenika diplome“.

Kao mlad inženjer, Žika Gardinovački je radio u Električnom preduzeću Beograd gde je primljen u službu i postavljen u zvanju pripravnika mlađeg industriskog inženjera (Reš. Br. 522/28. V 1951. dir. Žagovac Janko) - tu je proveo manje od godinu i po dana a prošao je kroz sve pogone Elektrane - sa posla je često dolazio, po sećanju njegove supruge, „prljavih, garavih košulja“; posle toga, dve godine u ASEK-u (ACEC) u Beogradu,¹⁸ u zvanju pomoćnika direktora i referenta za jaku struju; od novembra 1954. opet u Elektrani, na višim položajima - inženjer investicija (1954); šef grupe investicija (1955/56)¹⁹; (1956. - član Radničkog saveta i član Upravnog odbora), inženjer prenosa (1956), v.d. šefa elektroslužbe (1956); (februara 1957. - radničkom savetu Elektrane Beograd - otkaz na službu i položaj šefa elektro službe „iz objektivnih i subjektivnih razloga“ i ostavke na obe upravne funkcije, iz istih razloga); šef elektro službe (april 1957), privremeno v.d. tehničkog direktora (kraj aprila 1957), opet šef elektroslužbe (jun 1957).

U taj bi se period mogla smestiti i sledeća priča: pošto se njegov tast (u čijem je školskom stanu isprva živio sa svojom novom porodicom - sa mladom suprugom i njihovom studentskom bebom Ivanom) neko vreme posle smrti supruge Joke, aprila 1953. godine, vratio u Crnu Goru ostavivši dve odrasle udate kćeri u belom svetu,²⁰ Žika i njegova mlada supruga Branka, od 1945. godine i sama skojevka,²¹ odlučili su, dobivši stan od Elektrane („gde je on radio kao dispečer“), da vrate državni - školski stan u kome su dotad živeli. Kao ni sve drugo, ni to nije išlo glatko i bez komplikacija.²² Pre toga, ipak, one iste, 1953. godine, Žika je pozvan na odsluženje vojnog roka. Već posle njegovog odlaska na zbornu mesto kod Tošinog bunara njegova

¹⁷ O Stojankinoj bolesti - zabeležila B.N. februara 2008.

¹⁸ `Elektrobiro`, zastupništvo inostranih firmi od kojih je ASEK bio prva, trudom inženjera Kapetanovića. Kasnije se ta firma integrisala sa `Univerzalom`.

¹⁹ Krajem 1955. dobija dvosoban stan u novoizgrađenoj zgradi za službenike Elektrane u Dobračinoj ulici br. 22-24; početkom 1956. dobija i drugu ćerku, Bojanu.

²⁰ Kao učiteljska porodica, od početka su se selili prema potrebi službe pa im je starija ćerka rođena u Crnoj Gori a mlađa u Vojvodini. Živeli su u Blažuju, u Bosni, gde su deca pošla u školu, i na Ubu.

²¹ Januara 1945. primljena je u SKOJ u Dečjem naselju u Kraljevićevu gde je „vršila dužnost administrativnog činovnika i jedno vreme blagajnika“. Pre toga u Omladinskom domu u Beogradu.

²² Bili su, zapravo, primorani da vrate stan. Kako su živeli u školskom stanu predviđenom za upravitelja škole, a kako je Brankin otac otišao u penziju i napustio Beograd, predsednik opštine Zapadni Vračar došao je na razgovor i ponudio im preseljenje u stan na Autokomandi u zgradi adaptirane kasarne. Oni su takav stan odbili kao neadekvatan. Spremali su se, zato, na preseljenje u Banja Luku. Dobili su ponudu - bilo im je obećano mesto i, za Žiku je „stvar bila stoposto gotova“ ali je još trebalo naći mesto za Branku. „Isprečila se elektroprivreda - ne dolazi u obzir, rekli su Milekić i Nedić. Pedesetpete se useljava zgrada u Dobračinoj, dobićeš stan tamo, nema da ideš u Banja Luku!“ - seća se danas Branka. Stvar je rešena na službenom nivou - EP je sa opštinom Savski venac (Zap. Vračar) postigla dogovor da se sačeka.

supruga je u dva navrata odlazila sa dokumentacijom u „vojnu oblast“ na Banjici da pokuša da izdejstvuje da se vreme provedeno u logoru i posle, na „specijalnoj dužnosti pri komandi mesta za Zrenjanin“ njenom mužu prizna u vojni rok ali je to odbijeno sa obrazloženjem da on tada još nije bio član Partije nego skojevac: u vojničkoj uniformi je proveo još godinu dana. Ipak, ona je tamo dobila neka ne sasvim određena obećanja - uz pomoć pismenih izjava nekadašnjih članova Gradskog komiteta Zrenjanina, njegovih drugova iz doba rata.²³ Na te lepe vesti Žika je „počašćavao narod i potrošio sve pare“, da bi na kraju ispalo da od svega nema ništa: ipak je, „kao bela lala“, otišao u školu rezervnih oficira u Nišu. Nije bio bolje sreće ni kasnije kada je trebalo regulisati borački staž - tada uz izjave Milenka Bojanića i Ilije Rajačića, iz 1959. godine.

Sledeći period se verovatno može smatrati uzoritim periodom: rešenjem Izvršnog veća Narodne skupštine Narodne Republike Srbije, IV Br.369 od 28. VI 1958, osniva se Preduzeće za distribuciju električne energije - Beograd a predviđa se da do konstituisanja preduzeća, radom rukovodi inž. Gardinovački Živojin, „dosadašnji šef prenosa u Elektrani - Beograd, koji ima prava i ovlašćenja direktora preduzeća.“; u tački V stoji da se „konstituisanje preduzeća ima izvršiti do 31. jula 1958 godine.“ U potpisu, sekretar IV, R. Grković. Organizovana je Glavna komisija a počela je sa radom 9. VII 1958. godine: njen najvažniji zadatak bila je izrada organizacione šeme preduzeća; na svim drugim poslovima neophodnim za organizovanje preduzeća radilo se u osam podkomisija. Pri predaji preduzeća na upravljanje radnom kolektivu sastavljen je detaljan izveštaj sa prikazom podele rada po delatnostima i perspektivom budućeg (znatnog) rasta.

Tokom zime 1958/59. proveo je nepuna četiri meseca u Francuskoj kao specijalizant elektroprivrede proučavajući francuski elektrosistem radi primene na naš (Eléctricité de France).

Posle povratka sa specijalizacije nastavlja sa radom u Preduzeću za distribuciju električne energije - Beograd (EDB), na mestu v.d. direktora. Iz tog perioda ostala su dva dokumenta sa datumom 30. III 1959.: „Prigovor na stručnu spremu i druge uslove odabranih kandidata“ i „Izveštaj o nezakonitom sprovođenju konkursnog postupka za popunjavanje rukovodećih radnih mesta“, ilustrovan primerima. „Ova dva dokumenta, iako pisana sa sasvim drugom namerom, praktično-poslovnom, organizacionom, danas svedoče o procepu u koji je inž. Gardinovački upao, između svojih dveju pozicija: formalno-karijerne i praktično-stručne. Ona treća, pitanje nacionalnog interesa, nikad nije ni bila razmatrana. Svaka je imala svoju moralnu dimenziju.“²⁴ U Elektrodistribuciju će se vraćati još dvaput u toku svoje burne karijere - i otići iz nje.

Podnevši ostavku na odbornička mesta u Gradu Beogradu i u Starom gradu²⁵, otišao je u Novi Sad - na mesto glavnog elektroinspektora za Vojvodinu.²⁶ Bilo je to 1959. godine. Branka je tad dala otkaz u `Stilu` gde je radila od početka karijere,²⁷ jer je posle izvesnog vremena trebalo da

²³ Kapetan Boško Mijatov, Žarko Župunski, org.sekr.GK Zrenjanin, potporučnik Ivan Fanka - ni u ovim, kao ni u kasnijim izjavama, datumi se sasvim ne podudaraju ali objašnjenje verovatno treba tražiti u činjenici da su izjave davane po sećanju. Ove tri, najverovatnije sve 1950. i 1951. godine. Neobično je još što se u dve od pomenutih izjava pojavljuje podatak da „za to vreme nije primao platu“.

²⁴ Iz Radne biografije Ž.Gardinovačkog (sastavila na osnovu porodične dokumentacije B.N.)

²⁵ Pismene ostavke Veću proizvođača Gradskog narodnog odbora i Savetu za komunalne poslove Narodnog odbora Grada Beograda kao i Veću proizvođača Narodnog odbora opštine Stari grad od 20. V 1959. zbog prelaska na novu dužnost van Beograda.

²⁶ Zvanje: glavni elektroenergetski inspektor Elektro-energetskog inspektorata Autonomne Pokrajine Vojvodine rešenjem Izvršnog veća Nar. skupštine AP Vojvodine od 20. VI 1959.

²⁷ U to vreme zauzimala je mesto samostalnog projektanta složenih projekata - otkaz sa datumom 2. VII 1959, posle nešto više od šest godina staža - počela je u Zavodu za projektovanje i izgradnju grada Beograda na Terazijama: kada je počelo uvođenje samoupravnih tela, radničkih saveta i upravnih odbora, preselili su se u Dobračinu 1, na poslednja dva sprata; vodeće arhitekture su oformile svoje biroe - ona je bila najpre kod Macure, a zatim kod Boce Ignjatovića i Leona Kabilja u `Stilu`. Tada su se preselili na ugao Šafarikove.

čitava porodica pređe u Novi Sad (takva mogućnost se ukazala dvaput). Sve su stvari već bile popakovane u sanduke, čitav stan je njima bio zakrčen. Nekako u to vreme, na dan 18. IX 1959., pada i pretres u Okružnom privrednom sudu (PK 404/59) u Beogradu protiv Elektrodistribucije i okrivljenih Gardinovački Živojina, „ranije direktora“, i Lazića Borisa, „finansiskog direktora“ zbog privrednog prestupa od 5. novembra 1958 a koji su okrivljeni na glavnom pretresu i priznali.²⁸ Reč je bila o izdavanju strujomera građanima o trošku Preduzeća što je kvalifikovano kao „utrošak obrtnih sredstava u investicije“ (strujomeri su osnovna sredstva a kupljeni su novcem sa žiro-računa Preduzeća). Okrivljeni su se branili teškom finansijskom situacijom u kojoj se preduzeće našlo zbog čega je deo grada mogao ostati bez struje što je odbačeno sa obrazloženjem da pitanje strujomera ne utiče na snabdevanje električnom energijom i da su iste građani mogli nabaviti i sami, o svom trošku jer „okr. preduzeće, po svojim pravilima, nije obavezno da korisniku električne energije da i strujomer.“ Presuda je objavljena u dnevnoj štampi. Dva-tri dana kasnije, Skupština ili drugo telo Grada dodeli Ž. Gardinovačkom nagradu od 10.000.- dinara bez objavljivanja i zvanične potvrde o nagradi. Toliko je iznosila i kazna koju je imao da plati pa mu je taj trošak, praktično, refundiran.²⁹

Iz oktobra iste godine je i novo postavljenje Izvršnog veća Vojvodine kojim se „Gardinovački ing. Živojin, iz Zrenjanina“ prima u službu u Sekretarijat za industriju i zanatstvo IV Vojvodine i postavlja u zvanje „viši referent, prve vrste i raspoređuje u VIII platni razred sa osnovnom mesečnom platom u iznosu od dinara 18.400.-“.³⁰ Zanimljivo je da mu je ovim rešenjem vreme u „logoru za političke krivce zbog rada u NOP-u“ kao i ono provedeno u Bugarskoj u svojstvu „upravnika domova“ i u Gradskom komitetu SKOJ-a u Zrenjaninu 1944. i 1945. priznato „za napredovanje po propisu“ različitih članova Zakona o javnim službenicima pa mu je, uz ono iz radne knjižice, „u godine službe za napredovanje ukupno priznato vreme od 8 godina, 7 meseci i 19 dana“ - i tu je ostala ispuštena ona jedna godina s početka karijere, u Električnom preduzeću - Beograd.

Ipak, u novembru 1959. godine, na zahtev ZEPS-a³¹ a uz usmeni sporazum sa inž. Živojinom Gardinovačkim, doneta su odgovarajuća rešenja Sekretarijata za industriju i zanatstvo i Izvršnog veća Vojvodine „o razrešenju glavnog elektro-energetskog inspektora elektro-energetskog inspektorata AP Vojvodine zaključno sa 30. XI 1959. godine.“ Od decembra te godine zauzima mesto glavnog dispečera za Srbiju³² i bliskog saradnika inž. Bogoljuba Uroševića Crnog, najvišeg rukovodioca elektroprivrede Srbije. „Kao kad je bio upućen na studije na elektrofakultetu, Žika je ostao u Beogradu jer je tu bio potreban kao kadar,“ kaže danas njegova supruga. Ona sama posle toga nije mogla da se vrati u `Stil` jer su se stvari nekako izmenile i oni „nisu imali posla“.³³ U to vreme je izašla novčanica od 5000 dinara.

U upravo isteklom periodu je dvaput bio određen u komisiju sudskih veštaka, i to 28. februara 1956. i 13. januara 1960. - prvi put reč je bila o stručnom veštačenju a drugo naimenovanje je zaista neobično - trebalo je

²⁸ Na osnovu prijave NOO Stari grad br. 17088 od 3. juna 1959 god. i zapisnika sastavljenog 2. juna 1959.

²⁹ Preduzeće je moralo da plati kaznu od 500.000.- dinara a okrivljeni po 10.000.- svaki, u roku od 15 dana po pravosnažnosti presude pod pretnjom prinudnog izvršenja.

³⁰ Rešenje IV APV Br. 04-1553/3-59 od 26. oktobra 1959 godine

³¹ Zajednica elektroprivrednih preduzeća Srbije

³² Reš. Br. 14033 od 3. XII 1959. god. - u potpisu, glavni direktor inž. B. Urošević

³³ Branka je ipak, sticajem okolnosti, na predlog Ksenije Ivanović, kolegice sa fakulteta koju je slučajno srela na ulici, otišla i uspela da dobije mesto u `Mašinoprojekt`, Preduzeću za projektovanje i konstruisanje Beograd, gde je potom napravila karijeru kao arhitekta, glavni i odgovorni projektant, šef sektora, i odakle je mnogo godina kasnije iskidanih nerava otišla u invalidsku penziju. Strani investitori, standardi struke, rokovi i samoupravljanje uz naš mentalitet nisu klapali najbolje.

odrediti vrednost jednog polovnog automobila i nekih drugih stvari što je odbijeno pismenim putem zbog nemanja stručnosti kao ni slobodnog vremena.³⁴ Verovatno je iz istog perioda, ili s početka šezdesetih godina, i jedna štura anegdota o sastanku kod Slobodana Penezića kada je neko, ko je inače Žiku Gardinovačkog dobro poznao, navodno pitao: „Pa dobro, družo Krcune, je li ti misliš da je Žika lopov?“ Penezić razmislivši odgovori: „Nije lopov!“ To je sve.³⁵

Leta 1961. je veliki zadatak bila organizacija tehničkih uslova za nesmetano odvijanje Prve konferencije nesvrstanih zemalja. Žika je zbog toga propustio da ode sa porodicom na letovanje u Strunjan - ostao je u Beogradu jer je on bio zadužen za taj posao.³⁶

Od 1962. i rada na TE Kolubara, kao i, u još većoj meri, kod izgradnje TENT-a u Obrenovcu na bazi površinskog kopa rudnika Kolubara, vidan je angažman koji će se kasnije pokazati kao ilustrativan za čitavo njegovo životno preguće: izgradnja elektroenergetske mreže i privredni resursi kao osnov ekonomske pa tako i stvarne nezavisnosti zemlje - ili bar izvesne mogućnosti izbora. Tako, u prikazu rada i ličnosti inž. Bogoljuba Uroševića Crnog kao skice priloga za biografiju iz marta 1995, sam inž. Gardinovački kaže da „posebno treba istaći da je TENT oslonac mreži (400 kV) Srbije i Jugoslavije i učinila je sposobnom za uključenje u mrežu i Istočne i Zapadne Evrope.“³⁷

Početak šezdesetih godina išao je da pusti u rad poslednju deonicu Vrla/Vlasina 1,2,3. To povezivanje naše mreže sa bugarskom palo je u najgore vreme, u zimu, a trebalo je na terenu spojiti poslednje kablove. Sve je bilo zamrznuto. Pošto su to naši uspešno izveli - uz mnogo muke, uprkos ciči zimi i kada je već izgledalo da je stvar nemoguća (radnici su dvaput hteli da odustanu), Bugari prirede prigodan program. Izvedena je pozorišna predstava u kojoj Bugarski car traži savet Narodne mudrosti kako da se postavi pred turskom najezdom. Narodna mudrost ga posavetuje da se ukloni s puta sili. Na banketu koji je posle održan Žika se obrati bugarskom ministru energetike i kaže mu kako su se tako i u Drugom svetskom ratu postavili - skandal.

„Nije bio za diplomatiju,“ kaže njegova supruga. Tako je drugom prilikom, opet Bugarinu, kolegi, koji mu je sutradan posle postignutog dogovora o svemu, pa i cenama, podneo papir sa potpuno drugim ciframa, rekao: „Ti, kad dođeš kući, uzmi ogledalo pa se pogledaj u ogledalo ako možeš!“ „Razgovarao je kao kolega sa kolegom, a ne po protokolu.“

Jula 1963. godine otputovao je u Alžir u okviru programa tehničke pomoći naše vlade vladi post-kolonijalnog Alžira. U to vreme predsednik Republike Alžir bio je Ahmed Ben Bela, a naš ambasador (ambasador SFR Jugoslavije) Nijaz Dizdarević. U Alžiru je trebalo da ostane sa porodicom pune četiri godine ali je zbog nesuglasica sa ljudima iz Ambasade ostao

---

³⁴ Predmet G-1851/59 i rešenje Okružnog suda o postavljenju veštaka od 13. I 1960. – zahtev za oslobođenje od ove dužnosti predat Okružnom sudu sa datumom prijema 30. III 1960.

³⁵ Najverovatnije, Kostić, visoki funkcioner u tadašnjoj republičkoj vladi. I tada, kao i više puta pre i posle toga, Žika Gardinovački je bio izložen zlim glasovima.

³⁶ Te ili prethodne godine bila je oformljena komisija u kojoj su bili i Urošević i Žika i još neko, i koja je išla od severa duž Jadrana tražeći pogodno mesto za podizanje odmarališta EPS-a, dok se nisu zaustavili u Budvi, na Slovenskoj plaži. Postigli su dogovor sa budvanskom opštinom i dobili plac. Žika je bio zadužen da nadgleda i organizuje izgradnju.

Odmaralište je pušteno u rad 1962. godine.

³⁷ TE „Nikola Tesla“ Obrenovac jedinstvena je kao termoelektrana građena na obali reke. Tim predvođen inž. Uroševićem trebalo je da reši problem izgradnje termoelektrane kod rudnika uglja Kolubara „kad je shvaćeno da ima izgleda za izgradnju većih kapaciteta na Kolubari – korišćenja kolubarskog lignita sa površinskom eksploatacijom“: voda neophodna za rad TE bila je ograničavajući faktor za predviđenu snagu što bi elektranu na rudniku činilo eksploataciono skupljom i nekonkurentnom u odnosu na druge TE u SFRJ. Tako je nađena lokacija na obali Save – na predlog inž. Petra Dimića, u to vreme savetnika gen. direktora ZEPS-a, i Žike Gardinovačkog, glavnog dispečera elektroenergetskog sistema Srbije, na nekoliko kilometara uzvodno od samog mesta.

samo jednu - bilo je sporno pitanje socijalnog i penzionog osiguranja za dvoje, za njega i suprugu: Žika je bio poslat od Tehničke pomoći kao ekspert elektroprivrede, Branka je sa Tehničkom pomoći potpisala ugovor i dobila uput za projektni biro.³⁸

To je bila jedna lepa godina - radilo se dvokratno, pored nedelje i četvrtak je bio slobodan, deca su išla u školu jednog francuskog instituta i obe su bile dobri đaci,³⁹ Alžir je divan beli grad što se penje uz brdo na obali mora. Daleka Hidra, uzbudljiva i opasna Kazba i francuski centar grada. Tu su doživeli i jednu neobičnu saobraćajnu nesreću bez težih posledica: jednog četvrtka kada su se vraćali kasno popodne sa plaže u okolini grada, čekali su da prođe kolona automobila u pratnji predsednika Ben Bele kad je nastao lančani sudar - sasvim pozadi, nekom spačeku (2CV) su otkazale kočnice. Njihov `zelenko` (4CV) se zgužvao kao harmonika - i spreda i otpozadi - između jednog pežoa 404 i jednog mercedesa. Niko nije bio zaista povređen. Mali auto je morao ponovo na remont - kupljen kao polovan, renoviran je i ofarban u svetlozelenu boju jer druge nije bilo; imao je otvor na krovu (na šiber). Opet je dobio istu boju.

U to vreme, pored Bitlsa koji su se iz Alžira videli kao na horizontu, u žiži su bili Džoni Holidej i Silvi Vartan, i, naročito, Adamo koji je zbog boje glasa naišao u našoj kući na čvrst kritički stav oca porodice - uopšte mu se nije dopao. Pletersi, Hari Belafonte, Enriko Masijas, Iv Montan - jesu. Od tada smo često putovali na more kolima, najčešće u zemlji. Putovali smo kroz Italiju i Bugarsku, išli u obilazak manastira Morača i Manasija - ne Zelenkom, doduše, nego Kaletom (opel kadet).

Posle povratka iz Alžira, 1964. godine, Žika se vratio u ZEPS i bio na istom mestu na kome i ranije - do prestanka rada Zajednice juna odn. decembra 1965. ZEPS je otišao u istoriju, sa zaslugama za održanje elektroprivrednog sistema Srbije na odgovarajućem nivou u okviru JUGEL-a⁴⁰. Sam Gardinovački u već pominjanom prilogu za biografiju inženjera Uroševića na jednom mestu kaže: „Izgradnja mreže DV, TS i izvora⁴¹ bila je svojevremeno u nadležnosti ZEPS-a. Ti objekti su građeni na osnovu projekata rađenih u našim, tada, renomiranim organizacijama. Pritom je korišćen i mrežni analizator - instituta `Nikola Tesla`, kojim su utvrđivani parametri mreže, predviđani tokovi energije za budućnost, kao i godine ulaženja u pogon novih izvora el.energije i njihovih kapaciteta. Razume se, sve na osnovu predviđanja razvoja privrede zemlje i njenih potreba u el.energiji. U svim tim projektima, studije i predviđanja vršena su na parametrima iz iskustava i drugih zemalja. (Dupliranje kapaciteta na 10 god. a mi smo računali na 7 godina.)“ Dalje, još:

„Na pokušaj Uroševića i ZEPS-a da dobijemo podršku i izvesno angažovanje organa u Srbiji i predstavnika Srbije u forumima SFRJ, izraženo je razumevanje za svu problematiku ali je odgovor bio: `Da li hoćete da Srbija krene na razbijanje SFRJ?`

Naša reakcija na taj stav bila je: `nismo ni mi unuci Karađorđa`, figurativno izraženo među nama, a borba za dalju izgradnju elektroprivrede Srbije je nastavljena kako su uslovi omogućavali, koristeći pritom i metode `zapadnih` partnera u elektroprivredi SFRJ, po potrebi(...)⁴² Kad je već reč o kadrovima, ne mogu a da na kraju ne kažem i sledeće:

³⁸ Njegov status je ipak bio nešto drugačiji: polovina plate mu je isplaćivana u zemlji, čekalo ga je radno mesto i slično - ona je morala da da otkaz u `Mašinoprojektu`, drugo rešenje se nije moglo naći, a posle da ponovo podnosi molbu za prijem u radni odnos kao i da lično izmiri spornu obavezu.

³⁹ Institution Sainte-Elisabeth, 65, Boulevard de Télemly, Alger

⁴⁰ „U periodu finansiranja preko OIF-a (Opšteg investicionog fonda), odluke o gradnji odn. utvrđivanje prioriteta u redosledu gradnje za sve el.priv. objekte, donosio je Jugel na svom upravnom odboru, u kome su bile zastupljene sve organizacije elektroprivrede republika, uz učešće predstavnika Savezne vlade.“ (iz istog priloga za biografiju)

⁴¹ Dalekovoda, trafostanica i elektrana (prim.B.N.)

⁴² Ovde rukopisu nedostaje nekoliko strana

Ukidanjem ZEPS-a, stvaranjem združenog preduzeća, umesto jedinstvenog, kako smo (mi) zastupali nas trojica, Urošević, Petar Dimić i ja, dobili smo šestomesečnu otpremninu u očekivanju osnivanja preduzeća TE Obrenovac u izgradnji i smešteni smo na II spratu zgrade u prvoj sobi do klozeta."⁴³

Sledeće 1966. godine, dakle, „Gardinovački Živojin, VSS - el.inženjer, preuzima se na rad od Združenog elektroprivrednog preduzeća Srbije od 1.I 1966. godine i raspoređuje na radno mesto br.2 - tehnički direktor privremene sistematizacije radnih mesta preduzeća u izgradnji TE Obrenovac.

Do otpočinjanja radova na gradilištu TE Obrenovac u Obrenovcu radno mesto je u Beogradu, a posle toga na gradilištu TE Obrenovac.“
Iste, 1966. godine, za vreme jednog od njegovih mnogih a često i dugih službenih putovanja u Sovjetski Savez ostavio je cigarete - dotad je pušio godinama i po 60 cigareta na dan a onda je, posle proslave rođendana Crnog Uroševića, sa nekog od viših spratova hotela `Rossia` u Moskvi bacio cigarete i upaljač kroz prozor, zauvek.

Posle Obrenovca, Živojin Gardinovački je bio na mestu direktora pogonskog sektora Elektrodistribucije sa kog mesta je smenjen bez rešenja: doneto je, međutim, rešenje o postavljenju inž. Slobodana Babina i - objavljeno u štampi.

Od te, 1966. godine njegova karijera postaje nešto samostalnija i - riskantnija. On se javlja na konkurs za radno mesto generalnog direktora `Elektrosrbije` objavljen u „Politici“ i dobija to mesto. Zatim se upušta u postupak reorganizacije preduzeća rukovodeći se principima čije je blagotvorno dejstvo već uvideo prilikom rada na osnivanju

Elektrodistribucije - Beograd i Elektrane Obrenovac. Ovde je reč bila o firmi koja je već postojala i već poslovala, opterećena starim odnosima, pa je ovaj organizacioni posao bio utoliko teži. Da bi ojačao preduzeće, Gardinovački, između ostalog, u `Elektrosrbiji` raspisuje prvi interni zajam: sredstva su prikupljana unutar preduzeća, dakle, jer u to vreme niotkuda novac nisu mogli da dobiju. Ova ideja je uspela. Kasnije su političari sugerirali i drugim preduzećima da raspišu interni zajam.

`Elektrosrbija` posle nekog vremena staje na noge i počinje uspešno da radi; dve-tri godine kasnije Žika Gardinovački, poznajući poslovne prilike firme `Termoelektro`,⁴⁴ ne samo iz poslovnih odnosa, već i na osnovu uvida u istorijat tog preduzeća - iz druge ruke,⁴⁵ osmišljava i realizuje integraciju dvaju kolektiva formirajući novi, `Minel`. Za to je, naravno, morao da dobije i saglasnost svih političkih struktura. Ime i znak su nastali otprilike u isto vreme, kao plod iste inspiracije. Ime MINEL je skraćenica od imena delatnosti kojima se ta firma bavila: mašinogradnja, instalacija, elektropostrojenja. Posle je uveden i inženjering, pa i izdvojen u posebnu organizacionu celinu. To je bilo 1970. godine.⁴⁶

Još u većoj meri nego u `Elektrosrbiji`, poslovanje u `Termoelektru` bilo je opterećeno starim i zamršenim lošim odnosima. I, dok je Gardinovački u prvu firmu došao preko konkursa, dobrom voljom samog kolektiva, dakle, izgleda da je u ovoj drugoj integracija doživljena kao nešto spolja nametnuto i degradirajuće (bar za rukovodeći tim). Iz nasleđa `Termoelektra` izvučen je i posao sa osnivanjem akcionarskog društva `Adria-Minel` u Bogoti, Kolumbija - rizik koji je možda mogao i da se isplati. Pokazao se katastrofalnim.⁴⁷ Kasnije su Slovenci tamo imali predstavništvo.

⁴³ Kraj teksta (skice) iz 1995. godine

⁴⁴ Energane i kotlovi

⁴⁵ „Utemeljitelj, inž. Urošević, otišao je iz firme sredinom pedesetih godina; u ovo vreme, u fabrici kotlova radio je inž. Branko Gardinovački, Žikin mlađi brat, mašinski inženjer po struci.“ - iz Radne biografije

⁴⁶ Datum osnivanja (formiranja) - 25. mart 1970.

⁴⁷ Ugovor o osnivanju zaključen je u našoj ambasadi u Bogoti 4. juna 1971; 10. juna 1971. RS Minela donosi odluku o formiranju ovog mešovitog preduzeća - akcionarskog društva: ovakav redosled je bio neizbežan ali je

Osnovno pravilo u Minelu, bar sa tačke gledišta nas, kao porodice, bilo je da njegov generalni direktor platu prima poslednji - pravilo koje je sam uveo smatrajući da, ako je on taj koji sklapa poslove, treba na sopstvenoj koži (ili bar džepu) da oseti meru njihovog uspeha. To je bio njegov način praktične odgovornosti - isto tako, mislim da je takav odnos prema odgovornosti dobrim delom ono što ga je spaslo radničkog besa kada su radnici Minela (podbunjeni, kako se smatralo) štrajkovali u Pančevu aprila 1972. Po sećanju njegove supruge, prvi štrajk u Beogradu izbio je u Pančevu, u jednoj od Minelovih fabrika - pekari. „Idemo u Beograd kod direktora!“ - čuli su se povici. Kada mu je na kuću javljeno šta se događa naručio je da odmah dođe šofer, seo u kola i otišao u Pančevo. Bila je magla, 5 ujutro. Tamo se suočio sa gomilom okupljenih radnika. „Ne morate da idete u Beograd, ja sam tu,“ rekao je. Obratio se nezadovoljnoj masi ali, kako se od buke nije moglo govoriti, tražio je da odaberu pregovarače da se pregovara. Gradonačelnik (mislim da je u to vreme to bio Branko Pešić) se javljao telefonom sa zahtevom da se slučajno ne desi da radnici dođu u Beograd. „Ja sam već tu“ - odgovorio je inž. Gardinovački. U Beogradu je upravo počinjala IV konferencija SKS. U štrajku je bilo 4000 radnika od 11000.

„Nije se libio da kaže svoje mišljenje i upusti se u raspravu i sa radnicima jer nije imao zadnjih namera pa se osećao slobodan,“ kaže danas njegovasupruga. Tako je jednom drugom prilikom u razgovoru sa Krstom Popivodom, istaknutim partijskim funkcionerom sa kojim se znao po privatnoj liniji, rekao kako će se problem sa neradom rešiti tek kad isto onoliko radnika koliko ih sedi u fabrici bude čekalo napolju da bude primljeno na rad.

Na njegovo insistiranje i zalaganje, jedan stari pogon `Elektrosrbije`, proizvodnja osigurača, prebačen je u Novi Pazar.

Minel je učestvovao u projektu izgradnje Hidroenergetskog i plovidbenog sistema `Đerdap`, i generalni direktor je sa suprugom prisustvovao njegovom svečanom puštanju u rad, u Kladovu 15. i 16. maja 1972. Bio je to zaista veliki događaj kome su prisustvovala i rukovodstva obeju zemalja - Jugoslavije i Rumunije, i predsednici Tito i Čaušesku sa suprugama.

Minel, nažalost, nije stigao da se konsoliduje kao Elektrosrbija pre njega - to je bilo sprečeno događajima doba „maspoka“. Žika Gardinovački je „ukinut“ kao tehnomenadžer i birokrata, rušilac samoupravljanja i loš poslovni čovek pre nego što je stigao da taj tako krupan posao dovede do kraja. Ipak, mislim da on zaista i nije verovao da je uspešno poslovanje moguće uz dosledno/doslovno sprovedeno samoupravljanje - kao praktično svako ko je u uslovima samoupravljanja morao da posluje. Održano je nekoliko partijskih sastanaka, najavljenih i iznenadnih, bez prisustva samog Gardinovačkog kao i uz njegovo prisustvovanje. Bilo je žalbi na odluke i preinaka, kao i izjava.

U partijskim dokumentima na osnovu kojih je isključen iz SKJ - što ga je umalo i života stajalo - stoji da je skoro redovno sklapao loše poslove sa maltene pogubnim finansijskim rezultatima što, naravno, nije istina.

---

kasnije tumačen kao kršenje naših privrednih propisa; 4. febr. 1972. Savezni sekr. za spoljnu trgovinu odobrava osnivanje mešovitog preduzeća Adria-Minel S.A.; naknadno se zaključuje aneks ugovora kojim se ispravlja nepovoljan odnos kapitala u korist Minela; Savezni sekretarijat za spoljnu trgovinu 1973. godine unosi ovu firmu u svoj registar preduzeća u inostranstvu, zatim ga preregistruje i firma najzad dobija novo ime - Minel-Columbiana S.A. Iste godine Konferencija SK Minela donosi odluku o likvidaciji društva, skupština radnika donosi odluku da se kapital više ne ulaže, da se utvrdi tačan odnos kapitala u društvu, te da se društvo u pogodnom trenutku likvidira - odluka o organizovanom povlačenju Minela iz Društva donosi se 17. marta 1976. na sednici Izvršnog odbora Minela. Skupština radnika Minela 30. dec. 1976. donosi odluku da se traži brisanje Minel-Columbiana S.A. u registru kod SSST - reš. SSST br.17-1733/1 od 3.II 1977. godine.

Osnovano je još jedno mešovito preduzeće, `Minel-Šreder` - u Beogradu, mešoviti srpsko-švajcarski kapital. Ono je uvek dobro poslovalo. Minel je prerastao u veliku, složenu kompaniju - holding, da bi skoro odmah počeo da se razgrađuje. Danas postoji više različitih firmi koje su nastale iz Minela i koje su sada u privatnom vlasništvu - ne znam kako posluju ali mnoge još uvek imaju Minel u svom imenu.

Da nastavim sa ovom životnom pričom, Žika Gardinovački je ipak, kao svaki put pre toga, dobio podršku svoje porodice i svojih kolega i uspeo da se izvuče, profesionalno i životno. Posle predinfarktnog stanja i bolovanja od marta do juna 1973. godine (mesec dana je proveo u Rehabilitacionom centru u Niškoj banji) uzeo je godišnji odmor a zatim otišao iz Minela. Zamenio ga je Radoje Stefanović, gradski funkcioner.⁴⁸ Pored elaborata, ostavio je i nekoliko usputnih analiza - uslova poslovanja i odnosa. Bio je odličan organizator. Dobio je nadimak Žika Silver.

Prešao je ovaj put u Preduzeće `Mašinogradnja` - MAG Beograd, na mesto višeg stručnog saradnika (generalni direktor inž. Milosav Drulović) - od 1. oktobra 1973.⁴⁹ U međuvremenu, događaji čiji su početak obeležili oni prvi dramatični štrajkovi u Beogradu 1972. godine dobili su sudski epilog koji je trajao, sve u svemu, od aprila 1973. do avgusta 1976. u tri različita predmeta. Nije se sudilo ni radnicima koji su pretili da će se sve rešiti „staljinističkim metodama“ niti nelojalnim rukovodiocima, organizatorima njihovog neregularnog dolaska u Beograd sa gradilišta `Cinkarne` u Celju, već generalnom direktoru Živojinu Gardinovačkom i drugim legitimnim rukovodiocima Minela. Smenjen je ukupno 21 rukovodilac a sudski su odgovarala njih petorica. Niko nije hapšen. Izrečene su novčane kazne, oslobađajuće i uslovne presude...⁵⁰

U jesen 1974. Gardinovački, sada na položaju savetnika generalnog direktora MAG-a, Savetu radne zajednice toga preduzeća podnosi molbu za sporazumni prelazak u drugu organizaciju udruženog rada pozivajući se na sličan dokument Preduzeća za distribuciju električne energije - Beograd. U obrazloženju podseća na svoj, još uvek neregulisani status članstva u SKJ bez izgleda na skoro rešenje i kaže: „Poslovi koje obavljam su takve prirode da je taj status neophodan, jer je, posebno u mom slučaju, to posao koji može uspešno i po sebe i po radnu organizaciju da obavlja čovek kome se ne može bilo kojim povodom, bilo u kojoj formi i bilo od kog lica ili organizacije osporiti kvalifikacija ili moralno-politička podobnost za te poslove. Ta okolnost mene opterećuje toliko da ne mogu, naročito u poslednje vreme, da efikasno i efektivno delujem, u skladu sa sopstvenim saznanjem o potrebi rada i delovanja.“ On zato želi da se posveti stručnom radu. Uz zahvalnost drugovima na razumevanju i saradnji, moli da i ova njegova molba bude uvažena. Od 1. novembra iste godine opet je u EDB, na radnom mestu vodećeg inženjera u JUR za poslove od opšteg značaja.

---

⁴⁸ Ostala je priča kako mu je Stefanović prilikom primopredaje dužnosti između ostalog rekao da je „poštenje ipak relativna stvar“.

⁴⁹ Kao i oktobra 1972, i te, 1973. godine je dobio pozivnicu za svečani prijem povodom Dana oslobođenja Beograda u prostorijama Skupštine Grada - predsednik je u to vreme bio Branko Pešić.

⁵⁰ Godine 1976. pokrenuta je krivična istraga zbog „očigledno nesavesnog postupanja u poslovanju“ prilikom osnivanja firme Adria-Minel a.d. iz Bogote (Kolumbija) - v.⁴⁶; januara 1974. Gardinovački u žalbi na odluku o isključenju iz SKJ između ostalog kaže i ovo: „da li će Minel povratiti uložena sredstva zavisi od rada zajedničkog preduzeća i odnosa između istog i Minela“; marta 1975, skoro godinu i po dana posle odlaska iz firme od njega se po drugi ili treći put traži da potpiše punomoćje za prenos zaostalih prava sa njegovog imena na Preduzeće - on izjavljuje da takva dokumenta više neće izdavati. Ipak, sledeće, 1976. godine Živojinu Gardinovačkom oduzet je pasoš na tri meseca a, uz ostale istražne radnje - uz iscrpno, svakodnevno ispitivanje u policiji ispitivano je i poreklo njegove imovine (tu je glavna stvar bila vikendica u okolini Mionice, započeta 1966, zidana i opremana postupno, godinama) dok na kraju, „po okončanju istrage“, nije doneta odluka/rešenje o njenom obustavljanju.

Od 1. septembra sledeće, 1975, prelazi u Invest-Import, na mesto višeg tehničkog savetnika u Sektoru za mašinogradnju, vagonogradnju, brodogradnju i investicione radove. U to vreme je generalni direktor njegov prijatelj, Žika Krunić. U ovoj firmi je proveo ostatak radnog staža, do penzije, na još dve-tri različite funkcije.

Nakratko je opet v.d. direktora, za metalurgiju i energetiku; zatim, još jedan poslovni izazov - osnivanje predstavništva - biroa Invest-Importa u Alžiru. Otputovali su, on i Branka, u decembru 1980. Alžir se u međuvremenu izmenio, Arapi su bili već sve preuzeli, Francuzi su skoro zaboravljeni. U robnoj kući, u agenciji za iznajmljivanje automobila, nigde žena nije dobijala pažnju - u svim poslovima, i privatno, morao je pregovarati muškarac. Ipak, sa strancima su govorili francuski. Već u penziji, Branka je kao privatno lice u pratnji svoga supruga imala samo turističku vizu. Morala je zbog toga svaka tri meseca da izlazi iz zemlje i ponovo se vraća - jednom je tako posetila Palma de Majorku a drugi put je došla u Beograd da obiđe porodicu: njihova starija ćerka je upravo dobila svoju prvu bebu. Iz Alžira su se vratili krajem 1981. a Žiku Gardinovačkog je na mestu šefa predstavništva nasledio kolega Radmilović. U internim novinama Invest-Importa iz 1990. piše da je predstavništvo počelo sa radom 1981. godine, da je „vrlo brzo postalo jedno od najznačajnijih u jugokoloniji u Alžiru“ i da je planirano se iz tog „punkta“ kasnije obrađuju tržišta Maroka i Tunisa, očekivanog „jedininstvenog tržišnog i proizvodnog prostora na nivou Magreba“.

U penziju je otišao marta 1983. godine s mesta savetnika generalnog direktora Invest-Importa.

Tokom godina, posao ga je odveo u mnoge zemlje: Bugarsku, Francusku, SSSR, Kinu, SAD, Kanadu, Švajcarsku, Liban, Alžir, Belgiju, Čehoslovačku, Rumuniju, Grčku, Venecuelu, Kolumbiju, Istočnu Nemačku, Poljsku. Uvek je donosio poklone kojima smo se svi u kući radovali. Igračke i ploče; nekad i nešto po porudžbini - dečje cipele po iscrtanim i isečenim stopama od papira, poneki odevni predmet; mnogo kasnije su postali interesantni djuti-fri šopovi (i Branka je neretko putovala, po zemlji i inostranstvu; u jednom periodu su njene najčešće destinacije bile Suva Reka, Prizren i Đeneral Janković, baš u vreme kada je njen suprug kao svetski putnik slao dopisnice iz dalekih zemalja; donosila nam je leblebije, da probamo - u to vreme ih u Beogradu nije bilo). Jednom sam tako dobila ploču *Stairway to Heaven* američke grupe Led Zeppelin - izgledalo je to neobično ljubazno od čoveka tih godina. U Moskvi je, međutim, postojala posebna radnja za strance, *Berjoska*. Iz nje je, pored drugih lepih stvari, stigla jedna šubara od dabrovog krzna koja i dan-danas, bar trideset pet godina kasnije, izaziva zavist moje ćerke pa sam tako rešila da joj je poklonim. Iz Kine, opet, pored jednog divnog svilenog kostima, jednog neobičnog servisa za čaj od grubog porcelana, stigle su crvene knjižice - na kineskom, ruskom, francuskom. Dobili smo i informaciju - „Kina je ogromno tržište!“ Putovao je i privatno, ipak manje. Smatrao je da je Jadransko more najlepše.

Za tridesetu godišnjicu braka, 1977. godine, otišao je sa suprugom Brankom na tronedeljno putovanje po zemljama Sovjetskog Saveza. Vratili su se puni utisaka - Samarkand, Buhara, Taškent, Tbilisi... okupao se u ledenoj vodi jednog planinskog jezera na severu Uzbekistana. Ona je ponekad znala da mu kaže: „Ti si moja plinska svetlost“.

Bio je veoma strog otac. Smatrao je rad najvećom vrednošću. Nije, međutim, voleo da gleda kako se ljudi muče. Podelio je zato ćerkama stanove, kada i kako se moglo - veliki „predratni“ stan u Zmaj Jovinoj u koji se porodica uselila zamenom 1962. godine pošto je od ZEPS-a dobio još i jedan jednosoban stan kao „proširenje“, zamenjen je za dva manja čim je njegova starija ćerka diplomirala i postala lekar. Razdvojili su se. Devedesetih godina, kad je stiglo vreme otkupa stanova, otkupio je oba, starijoj kćeri poklonio veći, mlađoj manji i tako, sa suprugom, ostao vlasnik skromnog imanja sa vikendicom u Paštriću. Tamo je tokom godina

uspeo da odgaji vrt sa puno različitog drveća - breza, ariša, jela. U jednom periodu, imao je čitav voćnjak sa šljivama i kruškama. Pored kuće zasadio je borik i negovao ga dvadesetak godina. Odnela ga je, uz ogroman komad zemlje, voda nabujale reke Ribnice 1996. godine - borovi su tada već bili mnogo viši od same kuće. Otprilike u to vreme je prodao automobil i sasvim prestao da vozi. Zahvaljujući aktivnom životu na svežem vazduhu, krajem osamdesetih je prestao da uzima lekove za regulaciju krvnog pritiska iako je kasnije ipak morao da im se vrati. Posle rata 1999. pretrpeo je blaži moždani udar, bez vidnih posledica. Sa suprugom Brankom je sve više vremena provodio u Paštriću - često i zimi.

Kada je bio naročito dobro raspoložen voleo je da pevuši *Hej momci mladi* (*šta da se radi kad malo selo nema džez orkestar...*)

Deklarisao se kao Srbin.
Dva puta je glasao za Miloševića.

Umro je u Beogradu u nekadašnjoj Železničkoj bolnici 10. februara 2009.

Na osnovu Radne biografije i drugih dokumenata
sastavila B.N.